

נורית גלזר חודיק
גם אני איבדתי ילד
חוויתם של גברים אחרי לידה שקטה
 רסלינג, 2023, 231 עמ'.

ד"ר נועה גור-אריה¹

"ראשית, אני רוצה להודות למרואיינים. לכל מרואיין ומרואיין... נתתם בי את אמונתכם שאשמיע את הקול שלכם. התחלתי במשימה הזו ואני מביטחה להמשיך. הפקדתם בידי חלקים מנשמכתם ואני מתחייבת לעסוק בהם ברגישות ולדאוג לתווך אותם הלאה. השינוי בתחום הזה מתרחש בזכותכם, והספר הזה במידה רבה שייך לכל אחד ואחד מכם" (עמ' 9).

נ, נורית גלזר חודיק, בפרק התודות בפתח ספרה, המבוסס על עבודת הדוקטורט שלה בביה"ס לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר-אילן. ספר זה ראה אור לאחרונה ובכך חתם מסע ארוך שהחל לפני כמה שנים, שחתר להשמיע קול ייחודי וחשוב, קול טראומתי ונוגע ללב, אודות חוויתם של גברים שחוו אובדן תינוק או תינוקת בלידה שקטה. ולפני הסקירה, גילוי נאות ואישי: נורית היא חברה וותיקה, יקרה לליבי וקולגה מוערכת מאוד בעולמי. ליוונו זו את מסעה של זו לאורך השנים. סקירה לספרה היתה אך טבעית לסיום מסעה והמרחבים אליהם הגיע מחקרה.

הקדמה ומבוא

בספר 6 פרקים. מבנהו נותר דומה מאוד למבנה המחקרי, אך הכתיבה מוגשת לקורא בגובה העיניים ומזמינה אותו לטעום מן המחקר ולהיות שותף לחווית הגברים, שמצאו להם בית בין עמודיו, לבטא בו את כאבם.

הפרק הראשון – הקדמה ובה הגדרה ללידה שקטה, כחוויה מטלטלת שבה המוות מקדים את ראשית החיים, אירוע משמח הופך לטרגי, ואושר וקבלה מתחלפים בהפתעה ובמיידידות באובדן ובכאב. גלזר חודיק מציינת, כי "בעשורים האחרונים גובר העניין המחקרי בחווית האובדן של נשים לאחר לידה שקטה. לעומת זאת, חוויתם של גברים לאחר לידה שקטה נעדרת לרוב מהשיח המחקרי, החברתי והמקצועי, ומשך היא מותירה את הגברים וגם את המעגלים הסובבים אותם בבידוד ובדממה" (עמ' 19). היא מסבירה, כי למרות שמחקרים שהתמקדו בחוויותיהם של גברים חשפו מצוקה רגשית עוצמתית, החל מרגע ההבנה שעומדת להתרחש לידה שקטה ועד שנים רבות לאחר האובדן, גברים אלה נותרו ועודם "אבלים נשכחים", הן מבחינה מקצועית והן מבחינה חברתית.

בספר נחשפת תמונה מורכבת של אובדן שאינו מוכר, "החל בחוסר הכרה ביחסי אב-ילד במהלך ההיריון, המשך בחוסר ההכרה באובדן עצמו ובמושא האובדן כישות בפני עצמה, יגונו של האב וההכרה

¹ אשדוד.

noaga6@gmail.com

בו כמתאבל אינם מוכרים, דרכי הביטוי של גברים את יגונם בלתי נראות, ולבסוף, היעדר לגיטימציה להתאבל על האובדן באופן פומבי... תלכיד ייחודי זה של מאפייני היגון שאינו מוכר, מותיר את הגברים בודדים ככאבם" (עמ' 25).

הפרק השני – מבוא, ובו סקירה תיאורטית נרחבת של המושגים בהם נגע המחקר. הוא מתחיל בהגדרת הלידה השקטה ובראשית העיסוק המחקרי בה ובנשים שעברו לידה שקטה. משם ממשיך לתיאור ביקורתי של ראשית המחקר על גברים ולידה שקטה ולהבנה כי חווית הגברים ידועה באופן חלקי בלבד, דבר הבולט במיוחד על רקע העשורים האחרונים, שבהם חלו תמורות במעורבותם ושותפותם של גברים בהיריון ובהורות הצפויה. המבוא סוקר בהמשך את תחושותיהם הידועות של גברים לאחר לידה שקטה, נוגע באובדן ואבל שאינם זוכים להכרה ובלידה שקטה ככזאת.

הוא עוסק באי-הכרה חברתית בקשר שבין הגבר לתינוק שברחם, ובאי-הלימה בין תחושת ההורות שמקנת בגברים ובין המציאות ממנה נעדר תינוקם החי, כאשר "היעדר התינוק מקשה על ההכרה החברתית באבהות המתהווה" (עמ' 39). עוד עוסק הפרק בביטויי יגון שונים בקרב גברים, לצד היעדר הכרה ביגונם, גם בשל תפקידים שונים אליהם נדרשים הגברים להתכנס, כדוגמת תפקידו כתומך בבת זוגו.

המבוא דן בהשלכות הרגשיות של חוסר ההכרה באובדן, הן בטווח הקרוב והן ברחוק, כשאחד המרחבים הבולטים והצורמים במיוחד בחוסר ההכרה הוא בית החולים, בו האשה היא המטופלת העיקרית, בעוד שהאבות מצופים להסתיר בו את כאבם, לתמוך בבת זוגם ובכך להישאר נשכחים. בנוסף נוגע המבוא בשתי נקודות מהותיות הקשורות ללידה שקטה בישראל.

הראשונה – האופן שבו למרות שכיחותן הגבוהה יחסית של לידות שקטות בישראל, והיותה מדינה המשלבת באופן יוצא דופן רפואה מערבית ומתקדמת לצד קידוש ערכי ילודה שבטיים ודתיים, לא קיימת בה מדיניות מסודרת להתמודדות עם מי שחוו אובדן זה והיא נעדרת הכשרה מסודרת של צוות רפואי לליווי זוגות לאחר לידה שקטה.

נקודה שנייה – נוגעת בהיבט מגדרי, בו "גברים בישראל חיים באקלים המקדש גבריות מיליטנטית וחסונה. במדינה שבה אחוז גבוה של גברים משרתים בצבא, האתוס הצבאי הישראלי, החוק והלוחם נוכח בכל ניס. אלה אינם מתיישרים עם תחושות הכאב והפירוק שמרגישים גברים לאחר אובדן תינוק בלידה שקטה, מגבירים את הפער ואת השקיפות של אוכלוסייה זו ומקשים על התחושות הללו לבוא לידי ביטוי" (עמ' 50).

"לצערי אוכל להיות לך לעזר"

"מתלבטת אם לפרסם את הזמנה למחקר בשעת לילה מאוחרת, או לחכות למחר בבוקר. אני מפרסמת. 23:30 בלילה, והולכת לישון. למחרת אני נדהמת מהמבול שמציף אותי. עוד ועוד פניות מגברים שרוצים לקחת חלק במחקר. הודעות קצרות. אבל ישירות ובטוחות... בתוך 48 שעות מרגע הפצת הזמנה התקבלו אצלי בטלפון ובתיבת

תת־הפרק השני עוסק בחווית האובדן ומכונה "החלום ושברו" ובו משרטטת המחברת במילותיהם המצמררות של הגברים, כיצד "על אף שבמסגרת הראיון לא נשאלו על כך, תואר האובדן על־ידי למעלה משליש מהמראיינים כטראומתי ואת עצמם כסובלים מסימפטומים פוסט טראומתיים" (עמ' 93). מרביתם סיפרו כי התעוררו בהם תחושות אבהיות עוד במהלך ההיריון. הם סיפרו על בכי חסר שליטה ועל עומק הכאב, עסקו בהיעדר תמיכה, הזכירו רבות את בית החולים כמרחב קריטי ביותר עבור מי שחווים את האובדן, מרחב שבו חשו שקופים ובלתי נראים, תוך שמתבקש מהם "למלא תפקידים שונים – לתמוך בבת הזוג שלהם, לתווך את המתרחש למשפחה הקרובה ולסביבה, ולמלא משימות בירוקרטיות ומערכתיות" (עמ' 99).

כך למשל אחד המראיינים: "ברגע שזה קרה התיישבתי על הרצפה, האחות שאלה אותי אם אני צריך משהו ואמרה לי 'תיקח עשר דקות, תבכה כמה שאתה רוצה, תתפרק, תקום, תשטוף פנים, ותלך לדאוג לה'" (עמ' 103). גלזר חודיק מציינת: "למרות תחושות ההלם וחוסר הוודאות, למרות הכאב המפלח, ההדרה והעלבון, הם מפנימים ככול הנראה את הציפיות מהם ו"נכנסים" לתפקיד שמיעדים להם" (עמ' 101).

תת־הפרק השלישי מצמרר בתיאוריו, בעודו עוסק ברגעי הפרידה. "הרגע הזה, שבו אב נפרד מבנו או בתו שאך פגש יהיה רגע שילוה אותו שנים קדימה. רגע שבמובנים מסוימים יהיה כל שיוותר מהמפגש הכואב והמורכב הזה עם ההורות הלא־מומשת, לילדם שנולד מת... רגעי הפרידה תוארו באריכות, בעומק, בפירוט ובכאב... ניתן לחוש ולדמיין את הטמון ברגעים הללו. הממשות של התינוק וקיומו נותרים במידת מה רק בקרב ההורים האבלים והצוות הרפואי שפגש בהם... הפרידה מאפשרת מפגש ומאשרת את קיומו של הנורא מכול... הפרידה מהתינוק המת היא החלטה אישית. איש ואשה והחלטתם" (עמ' 110). התיאורים הגרפיים בתת־פרק זה, כמפגש עם תינוק ישן, רך, חם או קר למגע, שקט, יפה ועוד ועוד אינם פשוטים להכלה, ודווקא בשל כך מתחדדת חשיבות העדות להם.

תת־הפרק הרביעי עוסק ביחס המשפחה לגברים לאחר הלידה השקטה שחוו. "אובדן תינוק בלידה שקטה הוא אובדן פרטי, אובדן זוגי ואובדן משפחתי. הורים מאבדים ילד והוריהם מאבדים נכד, ובתווך נרקמות שלל תחושות והתמודדויות: מערכות יחסים העומדות למבחן, ציפיות שאינן מתממשות וקירבה ומרחק הנבחנים מחדש בין הדורות. הזמן שעובר מהאובדן לא מקהה את הכאב, על אף התחושה של הסביבה שיתכן וכך קורה" (עמ' 123). תת־פרק זה מלא בתיאורים מעוררי כאב המבטאים משאלה לתמיכה ולהכרה מצד הסבים – "כל הזמן היה מתח על זה איתם. אני נורא רציתי שההורים שלי ירגישו שזה נכד שלהם. שירגישו שהם איבדו נכד, שה־12 לספטמבר יהיה תאריך אבל בשבילם. אבל הם לא היו מסוגלים להרגיש. יצא לי להגיד להם 'איפה אתם? או תבואו, או תהיו', את יודעת מה? אל תבואו, תנו את ההכרה. זה הכול" (עמ' 127). תת־פרק זה מהותי ונוגע, ומדגים כיצד כל התכנסות משפחתית שיגרתית, "הופכת להיות מרחב נפיץ שעלול לעורר כאב ותסכול בקרב ההורים... אמירות פשוטות, שנאמרות באגביות בארוחת ערב משפחתית מקבלות משמעות חדשה, פוגענית" (עמ' 127).

הדואר האלקטרוני למעלה מ־30 פניות של גברים שרצו לקחת חלק במחקר" (עמ' 57). הפרק השלישי מתמקד בשיטה ומתאר בפירוט את שאלת המחקר, אוכלוסיית המחקר, ושיטת הדגימה, כלי המחקר, מדריך הראיון, מאפייני המראיינים, שלב ביצוע הראיונות, תמלול וניתוח הראיונות, הערכת איכות המחקר וסוגיות אתיות שונות.

לצד האופי השבלוני שפרק מסוג זה מזמן, הצליחה גלזר חודיק לעורר בו חיים בהביאה את האישי, הפרטי והאותנטי. כך למשל הפרק פותח באופן כנה "כעת התלבטתי אם לכלול את הפרק הזה כחלק מגוף הספר או להוסיפו כנספח, הבנתי שאיטוף הנתונים ותיאור שיטת המחקר שכללה שיחות מעמיקות וארוכות עם גברים רבים שתיארו את אובדנם, מספרים על פער נוסף ומהותי בין מה שחושבים על גברים (קשה לגייס אותם למחקר, וגברים לא רוצים לדבר, או לא טובים בביטוי רגשות), ובין המציאות שבה גיוס המראיינים היה מהיר ומפתיע והשיחות היו ארוכות, מעמיקות, מרגשות ומרטיטות את הלב" (עמ' 53). סוגייה נוספת מעניינת בפרק היא התגובות השונות להן זכה השימוש במונח "לידת מת", שפורסם בקול הקורא למחקר, שלדברי גלזר חודיק, קוראות לקשב רב להמשגה הפרטית של כל אחד ואחת את אשר אירע להם.

"אני לא חושב שסיפרתי את זה ככה למישהי"

"במהלך חמישה חודשים נערכו 30 ראיונות עם 30 גברים שחוו אובדן של ילד או ילדה בלידה שקטה. הגברים סיפרו על החוויה מנקודת מבטם. הם בחרו באלו מילים לתאר אותה, מה להדגיש ומה להשמיט. לעתים איפשר להם הסיפור לשחזר את האירועים במידה מסוימת של שליטה... ולעתים השיבה אל האירועים הובילה להצפה... והסיפור שהתקבל היה מקוטע... ככל המקרים בלט הצורך העז של המראיינים לדבר... לחלקם היתה זו הזדמנות ראשונה שבה יכלו לספר מה עבר עליהם בגילוי לב ובקול רם" (עמ' 77-78).

הפרק הרביעי, שהוא חלק הארי של הספר, מביא את ממצאי המחקר ואת סיפוריהם האותנטיים של הגברים בפירוט רב. הממצאים נפרסים על פני חמישה תת־פרקים, בניסיון לסמן מכנה משותף לסיפורים הפרטיים. תת־פרק ראשון עוסק בגיוס המהיר של המראיינים כממצא בפני עצמו, המעיד על היעדר המקום שמקבלת חווית האובדן של גברים לאחר לידה שקטה ובו משאלה ברורה שחזרה על עצמה שוב ושוב "שיצא מזה משהו", בעיקר ביחס לחוויה של הכרה. ציטוטים רבים: "חשוב לי שיצא מזה משהו, שזה יעזור לגברים אחרים שחווים את זה" (עמ' 82), "אשמח להשתתף במחקר ולעשות הרבה כדי להעלות את המודעות שגם בן הזוג חווה לידה שקטה" (עמ' 82), "עמוק בלב הייתי רוצה שגם רופאים ידברו על זה" (עמ' 82), "בארה"ב יש יום שמוגדר לזה...שהחוק ייתן לי שעה! יום אחד של חופשי! זה המון!" (עמ' 83).

גלזר חודיק עוסקת במוטיבציה של הגברים לקחת חלק במחקר, בתחושת השוליות המגדרית עימה הם מסתובבים, כאשר "הגברים תיארו תחושות של יגון, קושי וכאב אחרי האובדן, אבל לא היו בטוחים אם הם "רשאים" לחוש זאת, בעיקר מכיוון שברור לכול, כי הטלטלה של זוגתם גדולה משלהם" (עמ' 90).

מחזק את הנארטיב החברתי המשקוט ומשתיק את אובדן התינוק בלידה ואת המשמעויות הנלוות לאובדן זה" (עמ' 189-190). היא מציעה לכן מונח חלופי בעברית – "אובדן דומם" – המגלם, לדבריה, את האובדן והדממה יחדיו, "התינוק שאבד והוא דומם, שאינו חי, והדממה הפיזית השוררת בלידה והדממה החברתית ששוררת לאחריה" (עמ' 190). כהמשך לכך, מובא בפרק השישי והאחרון מעין 'מסמך המלצות' קונקרטי, חד ומהותי בחשיבותו, המבקש "להשמיע את קולם של הגברים ואת בקשתם להיות 'נראים', 'קיימים', 'חשובים' ו'מטופלים'" (עמ' 197). לא זו בלבד שמתן מענה לצרכים אלה ישפיע על הגברים, אלא הוא עשוי לדברי גלזר חודיק, "להשפיע באופן חיובי ומיטיב גם על כל המעגלים החברתיים סביבם: הזוגי, המשפחתי והחברתי" (עמ' 197).

גם אני איבדתי ילד – סוף דבר ומחשבות נוספות

"לידה של תינוק מת. אובדן של ילד או ילדה. שבועות וחודשים של ציפייה והתרגשות הופכים באחת לרגע של פרידה וכאב. רגע שתואר בפני עלי-ידי גברים כרגע שאחריו כלום לא נותר כשהיה. הכול משתנה ומתערער. אובדן של תינוק, שהחזיקו, ליטפו ולעתים אף קברו במו ידיהם. אבל לצד זה, העולם לא נעצר, לא מכיר באובדן או בתינוק שהיה ואינו, ובטח שלא בכאב והיגון שבאים אחריו. חוסר ההלימה בין הפנים לחוץ, בין תחושות ההפתעה, הכאב והטלטלה, לבין העולם שנוהג כמנהגו, ליווה אותי לאורך כל השנים שבהן עסקתי במחקר. לא רק הגברים והנשים שעוברים את האובדן הקשה והמטלטל הזה השתנו לבלי הכר, אלא גם אני" (עמ' 209). כך, גלזר חודיק בסוף הדבר לספרה. היא משתפת כי בדומה לתיאורי הגברים את אובדנם, גם היא איננה יוצאת ממסע המחקר כפי שנכנסה אליו ומוסיפה, "אני יוצאת חלשה יותר וחזקה יותר" (עמ' 211). היא מתארת כיצד נשאלה שוב ושוב לאורך השנים לגבי בחירת הנושא וכיצד מי ששאל התפלא הן על הבחירה לעסוק באובדן תינוק בלידה שקטה והן על העיסוק בו מנקודת מבטם של גברים, בעת שעיקר פועלה עד כה התמקד בנשים. שאלות אלו העסיקו גם אותי בהקשרים שונים, מקצועיים ואישיים כאחד, והבנתי כי גם אני נעה באי-נוחות על הכיסא. תשובתה לכך מעוררת מחשבה ועושה סדר' בנקודות רגישות שיש לתת עליהן את הדעת – "ככול שעבר הזמן והתארכה הכתיבה, ככול שנחשפתי לחומרים ולאנשים סביב, הבנתי הבנתי שאי-אפשר לעסוק בנשים בלי לעסוק בגברים, שאי-אפשר לדבר פמיניזם ולהדיר מגדר שלם. הבנתי שעולמם הרגשי של גברים רלוונטי. שהוא התחום שלי. שהוא בלתי נפרד מעולמן הרגשי של נשים. הוא חשוב לריפוי שלהן. ולריפוי שלהם. ולריפוי שלנו כחברה" (עמ' 210). מילים יקרות אלו חותמות את ספרה של גלזר חודיק. מצאתי אותן מטלטלות וקוראות למחשבה עמוקה יותר. משנותרתי איתן משוטטות במוחי הקודה, פניתי לנורית. ביקשתי ממנה לספר לי כעת, כשהספר כבר מונח על המדף, באופן חופשי ככול האפשר, מחשבות שלא באו לביטוי בכתיבה. ולהפתעתי הרבה, מחשבותיה ענו בדיוק לסוגייה בה סיימה והנה ציטוט של חלקים ממנה.

"נראה לי שבסוף אין מספיק המשגה וכתיבה על הגמישות המגדרית שנדרשת מאיתנו, על ההבנה העמוקה יותר שהסיפור הזה של גברים

מתוך שלל התיאורים עולה ציפיית הטבעית של הגברים בתמיכה מבני משפחתם, כשבמרבית הראיונות תואר היעדר התמיכה כ"שבר שהוביל למרחק, אכזבה ובדידות ולעתים אף פגע ביחסים הבין-דוריים" (עמ' 139). חשוב לציין כי במקרים בהם תוארה תמיכה מיטיבה, ניכר היה כי השפיעה על ההתמודדות לטובה באופן דרמטי.

תת-הפרק החמישי והאחרון עוסק בניסיון לזקק למה זקוקים הגברים אחרי האובדן. הגברים תיארו באופן נוגע ללב את מה שהיו צריכים בהתמודדות עם האובדן בשהותם בביה"ח ועם חזרתם הביתה. גלזר חודיק מסבירה כי "מעדותם עולה שהם נזקקו בעיקר למקום ולהכרה, מקום פיזי, רגשי, טיפולי, קבוצתי או פרטני. במרחבים הללו: תחילה בבית החולים ולאחר מכן בכל מרחב שנמצאו בו: בבית, בעבודה, בקרב המשפחה – הם רצו להיות נראים – שישאלו איך הם מרגישים, שיסבירו להם מה עומד להתרחש, שיתנו להם כלים וידיכו אותם כיצד להתמודד, שיעזו להתקרב ולשאול שאלות, שירצו לדעת מה קרה ויהיו מלאי קשב לתשובה, שיבררו איתם למה הם זקוקים בכל שלב של ההתמודדות עם האובדן ויוכלו להכיל את התשובה" (עמ' 152).

קצרה היריעה...

את הפרקים החמישי והשישי, דיון והמלצות המחקר אביא 'בקיצור נמרץ' בשל קוצר היריעה, אך העמקה בהם קריטית בעיני ומומלצת במיוחד לאנשי טיפול, לרבות רופאים בבתי החולים. פרקים אלה מביאים חזרתיות לעתים רבה מדי ומלאה, אך בלתי נמנעת, בשל ההכרח לגעת שוב בתמות המרכזיות שעלו בפרקים הקודמים, "תוך בחינתן לאור התיאוריה והמחקר הקיימים כיום, זאת לצד ההצבעה על משמעויות חדשות הנגזרות מהן, ברמת הפרט והחברה, הן ביחס לקליניקה והן ביחס לשדה המחקרי" (עמ' 153). הדיון עוסק בסוגיות רבות, ביניהן המילים באמצעותן תיארו הגברים את אובדנם – "ילד", "לידה", "תינוק" ותינוקת", המוסברות דרך התהוות מערכת היחסים המוקדמת בין האב לילדו וההתקשרות המוקדמת עוד במהלך ההיריון, ודרך נוכחות הגברים ברגעי הפרידה, האובדן כאירוע טראומתי בקרב הגברים, לצד קיום "היררכיה של טראומה" ביחס לבנות זוגם. הדיון מעניק מקום למשבר מאוחר בקרב הגברים ביחס לאובדן, לגברים ולבכי התר אחר מקום. הוא עובר דרך הסוגיות שהועלו בפרק הקודם לעבר סוגיות נוספות, כהיעדר מנהגי אבלות ולחזרה לשיגרה כאקט של מחיקה בחווית הגברים.

הדיון מסתיים בסוגייה מצמררת בדבר משמעויות הגדרתה של "לידה שקטה". המחברת מציינת כי, "ניתן להתייחס למרחב אינסופי זה של כאב, יגון והיעדר הכרה או תוקף, כנעוץ בראשית דבר... אולי צירוף המילים 'לידה שקטה' טומן בחובו את אחד ההסברים לפער שבין גודל האובדן לבין היותו בלתי נראה בעיקר בקרב גברים... באנגלית stillbirth, כאשר המילה still מתייחסת למשהו דומם שאינו חי. המילה 'דממה' נאמרת לרוב בהקשר של משהו מוחלט... בעוד המילה 'שקט' בעברית יכולה להתפרש גם בהקשר של שלווה ונעימות. מקובל לחשוב כי שפה יוצרת מציאות... ניתן להציע כי השימוש במונח 'לידה שקטה'

בשנים האחרונות נרקמת ההבנה גם במוסדות הרפואיים שהרעיון הרגשי חייב להיות משוקלל גם ברעיון הרפואי. הוקמו ויוקמו מחלקות שמתמחות בקשר בין מגדר וטראומה בהקשר של נשים, ואלו הן הסגנוניות הראשונות של ההבנה העמוקה שביה"ח לא יכול לתת מענה שממוקד רק בטיפול הפיזי. לי זה שינה את הכול, את האופן שבו אני מלמדת סטודנטים, מדריכה, מטפלת – אני יותר חומלת על גברים מבעבר. אני מרגישה שתכנים שבעבר היו פחות לגיטימיים, נכנסים היום לקליניקה ולמרחבים אחרים ביתר חופשיות. התגובות שאני מקבלת עכשיו על הספר, למשל מחברות של אמא שלי, נשים מבוגרות שמסתכלות אחורה, חשות שזה גורם להן עכשיו להביט אחרת על בני הזוג שלהן ועל הבנים שלהן ואולי גם על עצמן, ובמובן הזה, זה מאוד מרגש. כי אז זה מאפשר, כמו שאמרתי בהתחלה, לחוויה הזאת של לידה שקטה לא להיות הסיפור עצמו, אלא דרך להדגים משהו הרבה יותר גדול על גברים, על נשים, על חברה. אני רואה כבר שינוי, זה עלה על סדר היום, זה נמצא, זה מדובר, יש תנועה ויש תזווה בשטח".

ביקשתי מנורית להגיד משהו אישי לסיום, על המסע שלה,
והיא משיבה לי, "אני חוזרת לקרוא ביומן המחקר, שליווה אותי בשנים האחרונות. היום אני מבינה הרבה יותר למה עשיתי את זה. לא רק שזה התחום שלי, זה צריך להיות הדאגה והתחום של כולנו. זה שינה את האופן שבו אני מסתכלת על העולם שלי, על בן הזוג שלי, על הבנות ועל אבא שלי, זה מאפשר לי לספר לעצמי את הסיפור באופן קצת אחר, באיזה עולם ההורים שלי גדלו וגידלו אותנו כבנות, ואיך אנחנו מגדלים את הבנות שלנו, ואיך ואם אנחנו עושים משהו אחר לדורות הבאים. זה ריכך אותי, ואיפשר לי להיות עם עיניים פקוחות יותר לדברים שחשבת שהבנתי. זאת מתנה מאוד גדולה ולא הבנתי את זה בכלל בראשית הדרך. זהו מסר חומל שמאפשר תנועה".

חשתי כעת שמילותיה של נורית איפשרו גם תנועה אחרת בתוכי, וריככו גם אותי. גם אנחנו איבדנו ילד.

ולידה שקטה הוא מקרה בוחן למשהו גדול יותר. יש כאן איזושהי פרדיגמה שממלכת את שני המינים, ובמובן הזה, הסיפור הזה של לידה שקטה וגברים מדגים משהו הרבה יותר רחב, שמאז אני יכולה לראות גם בקליניקה וגם בשטח. בנים, ילדים, צעירים, גברים – לא מתאפשר להם מרחב מגדרי מספיק גמיש. הם חסרים מנעד לתגובות שלהם לכעס, לעצב ולתסכול, לאופן שבו הם באים לביטוי ולאופן שבו זה מתפרש סביבם. וכך גם ילדות, בנות, נערות ונשים, שמתנהגות באופן החורג מהנורמה משלמות על כך מחיר. מתבהרת הבנה על מחיר חברתי שכולנו משלמים בתוך זה, וזה קורא לחשיבה מעמיקה על גבריות ונשיות, על חמלה, על יכולת אמיתית לגמישות. האמת היא שזה קשה, גם כשמודעים לזה, כי זה מאוד טבוע בנו.

הסיפור של גברים ולידה שקטה עורר המון ביקורת, זה הקפיץ נשים רבות עלי או על המחקר, או על הרעיון. אני פוגשת את זה מאז בהרבה מאוד הרצאות, ולמדתי לתווך את זה ולהסביר את זה קודם כול לעצמי, ואחר כך החוצה – שלדבר על גברים זה לא על חשבון נשים, זה מבחינתי מסר חברתי שהוא פרו נשים, פרו ילדים, פרו גברים ופרו משפחות ואולי אפילו פרו חברה. זה לא כי סיימנו לעסוק בנשים, אז בואו עכשיו נתעסק בגברים... אלא, שלעסוק בגברים, אמור בסוף לשרת את כולנו כחברה. ועדיין אני שומעת ומרגישה ביקורת על כך שהחוויה הנשית היא מאוד שונה, וכל התמקדות בגבר היא כאילו "ממעטיה בערך של...". בסוף, מי נמצאות בפרונט במרחב הטיפולי, הרפואי והנפשי? לרוב נפגוש שם מיילדות, אחיות, וגם השטח עצמו הוא שטח נשי מאוד. אני מסתובבת בבתי חולים בכל הארץ, רוב הקהל בכנסים בתחומים אלה הן נשים, שחשות לפעמים שזאת קצת בגידה במשהו האינטואיטיבי הזה של "דגע אנחנו פה כדי לטפל באשה, היא במצוקה, היא בוודאי עוברת את המאורע הפיזיולוגי והרגשי החזק והמטלטל והנוראי יותר". אבל בעצם, כדי לעשות best practice של ממש לנשים, אנחנו חייבות להתייחס גם לבני הזוג שלהן ושהם יהיו נראים.